

פרה קדושה מול פיקוח נפש – הפגנה כן, תפילה לא

מאת: אל"מ (מיל') ד"ר רפאל בוכניק-חן

מבט מבס"א מס' 1,717, 28 באוגוסט 2020

תקציר: בעוד שהתכנסויות תפילה הוגבלו באופן חמור למען ביטחון הציבור במהלך מגפת הקורונה, לא הושמו הגבלות כאלה להפגנות המחאה. הזכות להפגין היא ככל הנראה פרה קדושה שלא ניתן לפגוע בה בשום פנים ואופן, בשונה מהזכות להתפלל בדרך המסורת.

ב-6 ביולי 2020 פרסמה ערב הסעודית כללים מחייבים המסדירים את טקסי החאג' המוסלמי (העלייה לרגל למכה), לפיהם תיאסר כניסת עולי רגל זרים לממלכה ויוגבל סך כל המורשים להשתתף באירועים המקודשים ביותר בדת האסלאם ל-10,000, בקפסולות של כמה עשרות בעת ובעונה אחת. לשם השוואה, בשנת 2019 השתתפו בטקסים אלה כ-2.5 מיליון עולי רגל. ההחלטה הסעודית הגורפת הוגדרה כהכרח בל יגונה, נוכח ממדי התחלואה המדאיגים בנגיף הקורונה.

בישראל הוגבלו, בהינף גרזן, תפילות ערב תשעה באב ברחבת הכותל המערבי, למתכונת של מתחמי תפילה בני 20 מתפללים, באופן שהרחבה תכיל לא יותר מ-1,000 איש בו זמנית. על כך הוקפד כמעט ללא עוררין.

מבחינתו של האזרח שומר המצוות, יהא זה יהודי, מוסלמי או נוצרי, אין הדבר מובן מאליו שייכפו עליו ציוויים כובלים שיהיה בהם כדי לנתקו מהמסגרת הפולחנית עליה גדל והתחנך. לעיתים תוגדר מגבלה כפויה מעין זו כגזירה שאין הציבור יכול לעמוד בה. ואף על פי כן הוא יקבל את דין הממלכה ויציית, מתוך הבנה שאין מדובר בגחמה שרירותית, אלא בכורח הנובע מצוק העיתים, מכוח עליון שהטיל עלינו מגפה עולמית. מכאן שהפרשנות האולטימטיבית שתשכנע את הפרט לשתף פעולה עם הרשות השלטונית, תעגן את המונח "פיקוח נפש" המקנה (לפחות ביהדות) רשות לעבור על מצוות אל-תעשה, למען הצלת חיי אדם.

התובנה המתבקשת הנובעת מסל המגבלות שנכפו אד-הוק על סדרי התפילות היא אפוא ברורה. התכנסות, גם אם היא במרחב פתוח, טומנת בחובה סיכוני הדבקה

אקוטיים ויש להיצמד לגזירה זו, גם כמי שכפאה שד. סד בעייתי זה מתעצם עשרות מונים לקראת הימים הנוראים הממשמשים ובאים, על כל המשתמע מכך.

בה בעת, יש להודות למרבה הצער, כי מערכת הבריאות הישראלית מתקשה להדביר את המגפה, כאשר קצב ההדבקה וממדי התחלואה אינם מתייצבים, נותנים אותותיהם הן בבתי החולים העמוסים ממילא והן בהשלכותיהם על הכלכלה, התרבות והתיירות.

כאילו בעולם מקביל, משל המגפה אינה אלה אגדה אורבנית, מתקיימות באדיקות הפגנות מחאה רחבות היקף של גורמים המתנגדים לראש הממשלה, בעיקר סביב מעון ראש הממשלה נתניהו ברחוב בלפור בירושלים. אלו הם אירועי התגודדות של אלפי אנשים במתחמים מוגבלים בשטחם, העושים תורתם פלסתר ובעצם "מצפצפים" על כללי הריחוק החברתי על המשתמע מכך. זאת ועוד; מארגני המחאה קוראים ומדרבנים באמצעות כלי התקשורת והרשתות החברתיות, שוב ושוב, להרחיב את מעגל המחאה ולהגיע בהמוניהם לבלפור.

בשם הדמוקרטיה וחופש הביטוי, ובגיבוי של בית המשפט ושר המשפטים אשר הצהיר בגאווה מנצח כי "בחוק הקורונה עמדנו על כך שזכות ההפגנה לא תפגע. כך פועלת דמוקרטיה חזקה בשעת חירום. כל ניסיון לעקם את ההחלטה הזו הוא ניסיון לעקם את זכויות האזרח". במילים אחרות, זכות ההפגנה היא בבחינת "פרה קדושה" שאין לערער עליה ויהי מה. באותה נשימה תוזכר פסיקת בג"ץ מ-19 באוגוסט 2020, שנתנה הכשר להמשך ההפגנות. בין הנימוקים הבולטים לפסיקה תצוין התייחסותו של השופט פוגלמן לפיה "הפגיעה בתושבים היא בבחינת 'הכרח בל יגונה' למימוש הזכות להפגין". אף מילה על המגפה.

מן הראוי להידרש לפסק דינה של שופטת בית המשפט העליון לשעבר, אילה פרוקצ'ה מ-6 דצמ' 2004, לפיו: "זכות ההפגנה והמחאה אכן נגזרת מהזכות לחופש ביטוי, והיא אחד הביטויים הנעלים לרעיון כבוד האדם וחירותו... אולם הזכות לביטוי מחאה איננה זכות מוחלטת. היא כפופה, בראש וראשונה לחובת הציות לחוק ולפעולה במסגרת הוראותיו". חירות הביטוי והמחאה אין פירושה פריקת עול ורסן. חופש המחאה כפוף להגבלות שנועדו לתכלית ראויה, המוטלות במידתיות הנדרשת. שיקולי השמירה על הסדר והביטחון הציבורי, ובכללם מניעת מפגעים ומטרדים בשטחים ציבוריים המיועדים לשימוש הציבור וסיפוק צרכיו הבסיסיים, הם בגדר שיקולים ראויים להטלת הגבלות כאמור".

המאמר התפרסם בישראל היום ב-20.8.26

- אל"מ (מיל') ד"ר רפאל בוכניק-חן מומחה לענייני המזרח התיכון ויחסים בינלאומיים. שירת 26 שנים בחיל המודיעין. כיהן שלוש שנים במשרד ראש הממשלה ובמשרד הביטחון. כיום חוקר בכיר במרכז בס"א.